

srpskom društvu. Reformski proces se, kako autorka ističe, odvija pod snažnim spoljnim uticajima koji zahtevaju smanjenje stope siromaštva kao jednog od uslova pridruživanja Republike Srbije EU. Naglašavanje, upravo, ove veze - između siromaštva i starosti za jednu od posledica, kako autorka dalje naglašava, ima i zaoštavanje odnosa prema penzionisanom delu društva kao se uporno sagledava koji finansijski teret za društvo, dok se prenebregava činjenica da su penzije izraz prava stečenog po osnovu osiguranja.

Poslednje poglavlje nosi naslov *Socijalne penzije (vaganje između troškova države i dobiti za stare)* u okviru kojeg autorka pokazuje da je starost konstruisana kao *krnji* društveni problem i to na primeru pokušaja uvođenja socijalnih penzija koje imaju karakter socijalne pomoći i koje, usled budžetskog deficita, nisu uvedene, što još jednom ukazuje na izostanak sveobuhvata u procesu konstruisanja starosti kao društvenog problema.

Analizom starosti u srpskom društvu kao sociokulturne kategorije, autorka je došla do važnog rezultata – uočila je da je starost "krnji" tj. nedovoljno konstruisani društveni problem. Pokazivanjem nestalnosti u određivanju starosti pre svega spram niza društvenih, političkih i ekonomskih uticaja, autorka se zalaže za razumevanje ovog društvenog i kulturnog fenomena kao procesa, a ne kao stanja ili jedinstvenog ishoda. Takvo shvatanje starosti otvara perspektivu korišćenja rezultata ovog istraživanja u pravcu uočavanja razmatranja drugih i savremenih problema sa kojima se susreće penzionisani deo populacije u Srbiji. Time se, istovremeno, otvaraju nove istraživačke teme u okviru antropologije starosti.

Vladimira Ilić

Nina Kulenović. Izmišljanje ufologije. Konstrukcija nauke o vanzemaljcima. 2013. Beograd: Srpski genealoški centar, Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta, Centar za antropologiju nauke i obrazovanja, Centar za istraživanje alternativnih religija.

U svojoj drugoj monografiji Nina Kulenović, istraživač-saradnik u Institutu za etnologiju i antropologiju pri Odeljenju za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, koristeći se postavkama antropologije nauke, semiotike i antropologije novih religijskih pokreta na primeru ispitivanja debate o UFO fenomenu u, prevashodno, američkom diskursu kao (validnog i legitimnog) predmeta naučnog istraživanja nastavlja sa temom dekonstrukcije nauke.

U *Uvodu* autorka objašnjava teorijska načela antropologije nauke koja diskredituje proizvode nauke kao konačne, zaokružene i neupitne činjenice i upozorava na labavu, nejasnu i tanku demarkacionu liniju između nauke i nenauke/nauke i pseudonauke. Preciznije, antropologija nauke posmatra naučni diskurs kao jedan od proizvoda kulture koji je kontekstualno, politički, ekonomski,

istorijski itd. uslovljen i pregovaran. Analizirajući medijske, institucionalne, teorijske, metodološke, epistemološke i retoričke strategije i debatu između protivnika naučnog zasnivanja proučavanja UFO fenomena ("UFO skeptika") i zastupnika i zagovornika naučnog pristupa datog fenomena ("UFO vernika") Nina Kulenović ukazuje na važnost razumevanja američkog socio-kulturnog konteksta u okviru koga je nastao ufološki diskurs. S tim u vezi, autorka razvija koncept "naukolikosti" Miloša Milenkovića analogan Poperovom pojmu "istinolikosti" koji se definiše kao "stepen u kojem kognitivni sistem koji pretenduje na naučnost korespondira sa naukom kao regulatornim idealom" (11). Ispitujući spomenutu debatu, autorka zrelo i efektno pokazuje kako je u pitanju, u stvari, spor između dve koncepcije nauke: logičkopozitivističke i postpozitivističke. Drugim rečima, pokazuje kako ufolozi dovode u pitanje načine sticanja i proizvođenja znanja i tradicionalno shvaćeni pojam nauke.

U poglavlju *Konceptualizacija vanzemaljaca u popularnoj kulturi: geneza i transformacija referentnog semantičkog okvira kao poprište borbe oko značenja* Nina Kulenović objašnjava širi socio-kulturni kontekst u okviru koga se uobličila američka ufologija sredinom XX veka kao kritika etablirane nauke koja, iako je pobijala postojanje UFO fenomena, nije uspevala to i da dokaže niti opovrgne. U tom periodu američko društvo se suočava sa mnogim promenama kao što su sekularizacija i naučni i tehnološki progres koji je posledično pratio strah od nuklearne katastrofe. Istovremeno dolazi do kritike naučnog empirizma i pozitivizma i napuštanja internalističkog sagledavanja nauke što dovodi do nepoverenja u naučne i državne institucije kao što su vlada i vojska. Ljudi postaju zaokupljeni brigama i strahovima koje su sa sobom doneli neizvesnost (u to vreme) tekućeg Hladnog rata i iskustva i posledice Drugog svet-skog rata. Uprkos projektima američke vlade i naučnim istraživanjima koja nisu potvrdili postojanje UFO fenomena, porast teme o vanzemalcima u popularnoj kulturi i spomenuti socio-kulturni kontekst su uticali da se mnoge neobjašnjive pojave tumače vanzemaljskim prisustvom na Zemlji ili njihovim uticajem. Na početku, Nina Kulenović posvećuje pažnju istoriji i genezi UFO fenomena, fokusirajući se prevashodno na XIX i XX vek. Ona takođe ukazuje na važnost svedočanstava Keneta Arnolda o neidentifikovanim svetlećim letelicima s kraja 1940-ih godina s obzirom da su ona predstavljala semantičku osnovu za izgradnju matrice ponašanja i izgleda nebeskih fenomena što je iskorišćeno u diskursima o UFO fenomenima u popularnoj literaturi, medijima i holivudskoj produkciji. Dalje ona detaljnije analizira rad Eriha fon Denikena kao najpoznatijeg zastupnika teorije o kontinuiranim vanzemaljskim posetama Zemlji, zaslužnog za uvođenje teorije o drevnim astronautima u popularnu kulturu. S obzirom da je njegove tvrdnje da su vanzemaljci stvorili čovečanstvo genetskim inženjeringom preuzeo raelianski pokret, autorka se vraća ovoj temi u petom poglavlju.

U trećem poglavlju, *Kulturni legitimitet i pitanje autoriteta nad interpretativnim pravima*, fokusirajući se na debatu između UFO skeptika i UFO vernika,

autorka se, u stvari, bavi suštinskim pitanjima za antropologiju i filozofiju nauke, kao što su legitimisanje naučne metodologije i posledično naučnog, institucionalnog i sazajnog autoriteta, koji su kriterijumi za razdvajanje nauke od pseudonauke itd. Nina Kulenović pokazuje da se ova debata može posmatrati i analizirati kao "savremena 'borba oko metoda'" (77), odnosno kao borba između logičkopozitivistički shvaćene nauke i postpozitivistički shvaćene nauke gde sebe oba "tabora" smatraju zastupnicima istine i stoga "pravim" naučnicima i borcima za "istinu", odnosno nosiocima autoriteta. Sa druge strane, autorka pokazuje da se obe grupe optužuju za nenaučnost i iste greške: "nedostatak logike u argumentima, zaključivanje na osnovu nepouzdatih metoda, selektivno korišćenje podataka koji se uklapaju u već postavljene teorije i ignorisanje empirijskog materijala koji se ne slaže s unapred ustanovljenim sistemom interpretacije" (80). U okviru ovog poglavlja autorka izlaže strategije ufologa za sticanje autoriteta i kredibiliteta, odnosno analizira njihove retoričke prakse i teorijsko-metodološki aparat koji im služi u borbi protiv podsmeha od strane mejnstrim naučnika i kojim pokušavaju da se zasnuju kao "prava" nauka i pridobiju finansijsko i institucionalno priznanje.

Kao što naslov četvrtog poglavlja kaže *Ufologija: nauka, pseudonauka, teologija? (Ne)utemeljenost mehanizama za proizvodnju istine i znanja*, ovde autorka raspravlja o načinima sagledavanja nauke iz perspektive UFO skeptika i UFO vernika koja istovremeno predstavlja i borbu za naučni i društveni legitimitet i autoritet. UFO skeptici se oslanjaju na Popera koji je tvrdio da "teorije i sudovi koje nije moguće sučeliti sa drugim zamislivim ili mogućim opservacijama kao sa vrstom unapred specifikovanog ključnog eksperimenta, ne mogu se smatrati naučnim jer nisu opovrgljivi nijednim zamislivim događajem" (127). Iz tog razloga, UFO skeptici kritikuju ufološku teoriju kao pseudonaučnu strategiju zbog pretpostavljene hipoteze (postojanje vanzemaljaca) koja je trenutno neopovrgljiva (a ufolozi ni ne nastoje da opovrgnu svoje teorije) niti ima dokaza. Druge zamerke UFO skeptika protiv realnosti UFO su logičke manjkavosti UFO argumenta; fizička ograničenja koja onemogućavaju svemirsko putovanje; nesavršenost fiziologije ljudske percepcije; društveni faktori kao što su propaganda i inspirisanost pop kulturom. Sa druge strane, kritikujući UFO skeptike, ufolozi istovremeno kritikuju i mejnstrim nauku smatrajući da empirizam koči naučni progres dok se sama nauka pretvorila u religiju jer ne razmatra protivdokaze. Oni problematizuju nauku i dovode u pitanje njene ključne temelje pitanjima: šta čini nauku, šta je istina, šta su činjenice, šta je stvarnost, ko ima autoritet da učitava sadržaj u pojmove i sl. Nina Kulenović pokazuje da obe grupacije "polaze od *verovanja koja nastoje da dokažu* ... pošto 'dokazi' nijedne od dveju strana nisu ništa više od spekulacija" (161). U tom smislu autorka navodi SETI kao spekulativan primer preciznog razdvajanja nauke od nenauke. Iako nisu pronađeni empirijski dokazi o UFO već se takođe svodi na pretpostavke i veru, SETI se smatra naučnim pro-

jektom i potragom za postojanjem vanzemaljske inteligencije. Dok se smatra da su ufolozi neobrazovani i nepouzdana amateri, autoritet (doktora nauka) istraživača u SETI projektu diktira i naučnost samog projekta.

U pretposljednem poglavlju *Nauka je naša religija* objašnjavajući da je neke UFO pokrete moguće posmatrati kao religije, Nina Kulenović zaključuje da je u pitanju samo "sinkretizam već postojećih tradicija, ideja i verovanja" (170) i proizvod socio-kulturnog konteksta. Kao i religije i neki UFO pokreti imaju sledeće odlike: preispitivanje životnih pitanja o postanku i razvoju čoveka; poseduju predmete obožavanja, sopstvenu mitologiju, simboliku i folklor; imaju verovanje u transcendentno i svemoćno u tehnološkom i moralnom smislu; postoji nada u mogućnost iskupljenja. Ona takođe predočava da, uprkos uvreženoj tvrdnji da modernizacija zajedno sa svojim manifestacijama kao što su razvoj nauke, progres industrijalizacije, urbanizacije i racionalizacije utiče na razvoj sekularizacije i postepeno gubljenje i nestajanje religije, UFO religije pokazuju i dokazuju upravo suprotno – nastanak novih religijskih pokreta. Međutim, interesantno je da je u ovim religijama nauka sakralizovana. U tom smislu, UFO religije spajaju nauku i tehnologiju s religijom, posmatrajući vanzemaljce kao superiorna i intelektualno naprednija bića, poslata od Boga da bi ljudima preneli svoja naučna, tehnološka i etičko znanja. U ovom poglavlju autorka detaljnije opisuje denikenovsku teoriju s obzirom na njen uticaj na druge UFO religije koje su preuzele hipotezu o drevnim astronautima. Među tim religijama, Nina Kulenović izdvaja raelijance, religijski pokret nastao u Francuskoj 1970-ih, s obzirom da su najbrojnija, dobro institucionalno organizovana i jedna od najkontroverznijih UFO religija.

Završna razmatranja: nauka bez predmeta, religija bez duše predstavlja poglavlje u kome Nina Kulenović sumira ključne ideje i rekapitulira svoje zaključke stavljajući naglasak na važnost interpretiranja UFO fenomena u skladu socio-kulturnim kontekstom u okviru koga dolazi do bujanja ufologije i UFO religija. Posledično, na primeru diskursa o UFO ona ukazuje na važnost socio-kulturnog, političkog, ideološkog, epistemološkog itd. konteksta u okviru koga se neko znanje, verovanje ili ideje interpretiraju kao nauka, odnosno nenauka ili pseudonauka.

U monografiji *Izmišljanje ufologije* autorka jasno i argumentom vođeno pokazuje na koje sve načine ufološki diskurs funkcioniše kao naukoliki i, shodno tome, kako subverzivno podriva pozitivistički ideal nauke. Zainteresovanom čitaocu biće lako da čita ovu izuzetnu knjigu s obzirom da autorka piše na mestima vrcavo i duhovito, međutim uvek teorijsko-metodološki potkrepljeno, pismeno i dajući opsežne primere. Tema je inovativna, a knjiga u tom smislu jedinstvena u domaćoj etnologiji i antropologiji i drugim društvenohumanističkim naukama i sa žaljenjem moram da primetim da je šteta što je njen sadržaj dostupan ipak veoma ograničenom krugu čitalaca.

Marija Brujić